

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩ 1834

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

(*Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Abbet-Grasset*).

(Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Thomas Abbet-Grasset δημοσιεύομεν ἤδη μίαν, ἐν τῇ ἧποία περιλαμβάνεται θαυμασιὸς ἀληθῶς χαρακτηρισμὸς τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ πολῦτιμοὶ πληροφορίες περὶ τῆς Ἀκροπόλεως).

Κύριε κόμη,

Εἰς τὴν προηγουμένην πρὸς τὴν Ὑμετέραν εὐγένειαν ἐπιστολήν μου σὰς ἀνήγγειλα ἤδη τὴν πρόθεσίν μου τοῦ νὰ διαμείνω ἔτι ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν πόλιν τὴν πλήρη ἀναμνήσεων καὶ ἐνδόξου παρελθόντος, εἰς τὴν ὁποίαν τῇ ἀληθείᾳ ἔτι καὶ σήμερον, μεθ' ὅλην τὴν οἰκτρότητα καὶ ἀσημότητα τοῦ παρόντος, εὐρίσκει τις τὸ ἀόριστον ἐκεῖνο θέλγητρον, ὅπερ ἀναδίδεται ἐκ τῶν τάφων. Ὑπεσχέθην δὲ συγχρόνως ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου ταύτῃ νὰ τηρήσω διὰ τὴν Ὑμ. εὐγένειαν πλήρη συνέχειαν τῶν ἐντυπώσεών μου περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων τῆς χώρας, δι' ἣν τόσον καλοκάγαθον ἐνδιαφέρον ἐδείξατε Ὑμεῖς καὶ πλείστοι τῶν ἐν Παρισίοις φίλων. Τῇ ὑποσχέσει ταύτῃ ἐπόμενος ἀναλαμβάνω καὶ πάλιν τὸν κάλαμον ἵνα διατυπώσω Ὑμῖν τὰς ἐντυπώσεις μου ἐκ τῆς γνωριμίας τοῦ πρώτου Ἑλληνοῦ βασιλέως καὶ ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς μου εἰς τὸν ἱερὸν βράχον.

Δις ἤδη ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδω τὸν βασιλέα ἐκ τοῦ σύνεγγυς, τὴν πρώτην φοράν, καθ' ἣν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῶ Αὐτῷ ἅμα τῇ ἀφίξει του, καὶ δευτέραν φοράν, ὅτε προσκληθεὶς ὑπ' Αὐτοῦ ἀνῆλθον ὁμοῦ μετὰ τὸν Ἀνακτα καὶ τὴν ἀκολουθίαν του ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως.

Λυποῦμαι, διότι ἢ ἄλλως εἶχον φαντασθῆ τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔσχον τὴν πικρίαν τῆς διαψεύσεως ἢ τῷ ὄντι ὁ νεανίας

οὗτος δὲν εἶναι ὁ κατάλληλος διὰ τὸν ἀρτιπαγῆ ἑλληνικὸν θρόνον καὶ ἡ ἔμρυτος εἰς πάντα ἄνθρωπον αἰσθησις τῆς ἰκανότητος τοῦ ἄλλου μὲ προειδοποιεῖ περὶ τούτου. Δὲν ἀμφισβητῶ ὅτι ὁ Βαυαρὸς ἡγεμονόπαις κατέρχεται εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα ἔμπλεως ἐνθουσιασμοῦ.

— Εἰμὶ βέβαιος, μοὶ εἶπεν εἰς τὴν ἄστονον καὶ ἄρρυθμον Γαλλικὴν, ἣν ὀμιλεῖ, ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ λάβῃ μεγάλην ἐπίδοσιν, διὰ τὴν ὁποῖαν θέλω διαθέσει πᾶσαν μου δύναμιν καὶ ἐπιθυμίαν.

Δὲν ἀμφισβητῶ ἐπομένως ὅτι ὁ βασιλεὺς κατέρχεται μὲ τὴν προθυμίαν νὰ διαθέσῃ πᾶσαν τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ τῆς ψυχῆς δύναμιν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς χώρας, ἧς τυχαίως ἐγένετο ἄρχων. Φοβοῦμαι ὅμως ὅτι ἡ νεανική του φαντασία προσδίδει εἰς τὰς σκέψεις του ἄλλον δρόμον ἐκείνου, ὃν ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ, καὶ αἱ σκέψεις του ἐξέρχονται παντὸς ὁρίου τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ δυνατοῦ. Ὁ οἶκος τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας (ὡς εἶπεν ἤδη ὁ κ. Montagny) εἶναι οἶκος μεγαλοἰδεατῶν αὐθεντῶν. Καὶ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἡ εὐρεία φαντασία δύναται ν' ἀπλωθῇ εἰς εὐρύτερον ὄριζοντα, ὡς εἰς τὴν χώραν, ἐν ἣ ἡ φαντασία ἐδημιούργησε καὶ τοὺς θεοὺς. Ἡ φαντασία ὅμως καὶ τὸ ἀπέραντον τῶν βλέψεων εἶναι ἀρεταὶ κατάλληλοι διὰ ποιητάς, τοὺς βασιλεῖς δέον μᾶλλον πρακτικότης καὶ σύνεσις νὰ διακρίνη.

— Τί εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ μικρὰ αὕτη γωνία, ἣτις ἀπηλευθερώθη; μοὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὅταν ἀνήλθομεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐγὼ ὄνειροπολῶ τὴν χώραν ταύτην μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν καὶ ὄνειρεύομαι τὸν θρόνον μου ἐκεῖ, ὅπου ἔπεσεν ὁ τελευταῖος Ἑλληὴν αὐτοκράτωρ.

Παρετήρησα εἰς τὸν βασιλέα ὅτι δίκαιον εἶναι πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ τείνωσιν αἱ βλέψεις τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, πρὸ παντὸς ὅμως πρέπει, ὡς καὶ ὁ λαὸς του, ν' ἀρκῆται εἰς τὸ παρόν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς μεγάλης καὶ ἐπιπόνου πρὸς τὰ ἄνω κλίμακος. Ὁ βασιλεὺς ἐκίνησεν ὡσεὶ δυσηρεστημένος τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσιώπησεν. Ὅτε τὴν ἐσπέραν διηγῆθην τὴν σύντομον ταύτην συνδιάλεξιν εἰς τὸν ἡμέτερον πρεσβευτὴν, οὗτος καθ' ὅλου συνεφώνησε μετ' ἐμοῦ καὶ προσέθηκεν ὅτι πολὺ φοβεῖται μὴ ἡ ζωηρὰ νεανική φαντασία τοῦ βασιλέως κακὸν μᾶλλον προξενήσῃ εἰς τὴν μικρὰν χώραν.

Εἶναι δὲ ἄριστα κατηρτισμένος πνευματικῶς ὁ βασιλεὺς καὶ φαίνεται διατηρῶν ἐν ἑαυτῷ μέρος τοῦ πρὸς πᾶν καλὸν καὶ ἀρχαῖον ἐνθουσιασμοῦ τοῦ πατρός του. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ του γνώσεις δὲν εἶναι βεβαίως τέλειαι καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν γνωρίζει ἴσως ὅσα ἔπρεπεν ὡς

κυριαρχῶν αὐτῆς. Ἐμελέτησεν ὁμως ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐπίβλεψιν ἐπισταμένως καὶ ἔχει τὴν ἱστορικὴν μὲν μορφῶσιν εὐρυτέραν καὶ ἀρτιωτέραν ἀφ' ὅσων θὰ εἶχεν ἄλλος πρὶν τῆς ἡλικίας του. Συναισθανόμενος δὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ὑστερῇ τῶν περὶ αὐτὸν εἰς τὰς γνώσεις του ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ ἐκλήθη νὰ βασιλεύσῃ, ῥίψοκινδυνεύει ἐνίοτε καὶ εἰς γνώμας, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ γίνωνται καθ' ὀλοκληρίαν δεκταί, ἄς ὁμως ὑποστηρίξῃ μετὰ καλοκαγᾶθου ἐπιμονῆς, δι' ἧς μέχρι τέλους ὑπερισχύει.

Ὅσον ἀφορᾷ ὁμως εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ὁ βασιλεὺς φαίνεται πενιχρότατος εἰς γνώσεις. Πολλάκις καὶ ἐπανειλημμένως ἐρωτᾷ (ὡς με ἐβεβαίωσε καὶ ὁ πρεσβευτὴς ἡμῶν) περὶ συμβεβηκότων προσφάτων, ἅτινα ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, φωρᾶται δ' ἐνίοτε ἀγνοῶν τὰ ἀμέσως πρὸ τῆς ἀνακηρύξεώς του γεγονότα, ἐκ τῆς γνώσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ὁποίων διαφωτίζεται πᾶς ἡγεμὼν. Τὸ τοιοῦτον θὰ εἶναι ὁδυνηρὰ ἀποκάλυψις διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὅταν τὸ ἐννοήσωσι, καὶ θὰ δώσῃ ἴσως ἀφορμὰς εἰς προτιμήσεις καὶ παραγκωνισμούς, ὧν τὰς συνέπειας ἀσφαλῶς δύναται τις νὰ προὔπολογίσῃ καταστρεπτικᾶς. Δυστυχῶς δὲν ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτιμῆσω ἐξ ἰδίας καὶ προσωπικῆς ἀντιλήψεως τοὺς τρεῖς συμβούλους τοῦ βασιλέως, δι' ὧν ἐφωδίασε τὸν υἱὸν του ὁ Λουδοβίκος· τούτων ὁμως ἡ εὐθύνη εἶναι μεγίστη καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδέποτε περιπτώσεις πλειότεραι συνέρρευσαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἵνα παρασχεθῇ εἰς τρεῖς ξένους ἄνδρας ἡ εὐκαιρία νὰ σώσῃ καὶ τὸν τόπον, ὃν ἤλθον νὰ διοικήσωσι, καὶ τὸν βασιλέα, ὃν μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον.

Εὐτυχῶς νομίζω ὅτι ἀνεκάλυψα εἰς τὸν βασιλέα ἰδιαιτέραν τινὰ ὄξυδέρκειαν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν προσώπων τινῶν ἐκ τῶν ἐντοπίων, οἵτινες δύνανται ἐν πλήρει συναισθήσει τῆς εὐθύνης νὰ βοηθήσωσι τὸν βασιλέα εἰς τὸ ἔργον τῆς διοργανώσεως τῆς χώρας. Περὶ τὸν θρόνον συνεκεντρώθησαν σπουδαῖοι ἄνδρες, ὧν ἄλλως τε δὲν ἀμοιρεῖ ἡ Ἑλλάς, καὶ ἡ αὐτὴ φαίνεται ἀνοικτὴ καὶ εὐπροσήγορος πρὸς ὅλας τὰς προσωπικότητας τοῦ τόπου· καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἐνταῦθα πρὸ πολλοῦ ἀνταγωνισμοὶ καὶ ἀντιζηλίαι ἐπέφερον μίση καὶ διαιρέσεις. Νομίζω ὁμως ὅτι προκειμένου περὶ σπουδαίων ἀποφάσεων, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς ἔθνικα γενικά ζητήματα, τὰ περὶ τὸν βασιλέα σῶμα τῶν ἐντοπίων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν δύναται ν' ἀναδειχθῇ σωφρονέστερον καὶ ὄξυδερκέστερον τῶν τριῶν Βαυαρῶν διπλωματῶν, οὗς μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερον ὁ βασιλεὺς.

Ὅφειλω ἐπίσης ν' ἀναγνωρίσω τὴν φιλότιμον σπουδὴν, ἣν κατέβαλεν ὁ Ὅθων πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης τῶν ὑπηκόων του. Μολονότι γνωρίζετε ὅτι δὲν παρήλθε πολὺς καιρὸς, ἀφ' οὗτου ἐπάτησε τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος, ὁ βασιλεὺς συνεννοεῖται ἤδη Ἑλληνιστὶ πρὸς ἀπερίγραφτον χαρὰν τῶν ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην καὶ εἰς τὴν εὐφυᾶ ἔμπνευσιν τοῦ βασιλέως τοῦ νὰ περιβληθῆ τὴν γραφικὴν Ἑλληνικὴν στολὴν, διαβλέπουσι τὸν πόθον τοῦ ἀνακτος νὰ λησιμονήσῃ τὴν ξένην καταγωγὴν αὐτοῦ καὶ ν' ἀφομοιωθῆ αὐτοῖς γινόμενος τελείως Ἕλληνα. Παρετήρησα ἤδη πολλοὺς Ἑλληνικοὺς ὀφθαλμοὺς δακρύνοντας ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ βασιλέως φέροντος τὴν λευκὴν φουστανέλλα καὶ ἤκουσα ὅτι Πελοποννήσιος ἀρχηγὸς ἀκούσας τὸν βασιλέα ὁμιλοῦντα αὐτῷ ἑλληνιστὶ κατελήφθη ὑπὸ λυγμῶν καὶ ἀπεχώρησε χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ προσφέρῃ λέξιν.

Δυστυχῶς συγκρούονται ἤδη ἐν Ἑλλάδι πλείστα καὶ ἀντίθετοι ἐπιρροαὶ ἐγγωρίου καὶ ξένης πολιτικῆς καὶ πρόβλημα διαρκὲς θὰ εἶναι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἡ ὁδός, ἣν πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ. Οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν προσπαθοῦσιν ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐξασφαλίσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῆς χώρας των ἐπιρροὴν μείζονα ἐκείνης, ἣν δύναται νὰ παράσχη ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον κράτος, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ πραγματικὸν κίνδυνον ἐπιχειρούμενον διαρκῶς ἀνωθεὶ τοῦ βασιλέως. Ἦκουσα χωρὶς νὰ δύναμαι ἐπισημότερον νὰ τὸ διαβεβαιώσω ὅτι ὁ ἐν Ἀθήναις διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας ἀνεπιφυλάκτως ἀντιπολιτεύεται τὴν νέαν βασιλείαν ἀπλῶς καὶ μόνον διότι ὁ ἡγεμὼν εἶναι Γερμανός. Ἦκουσα πρὸς τούτοις ὅτι οὐδ' ἡ Ῥωσσία διακείται εὐμενῶς πρὸς τὸν Ὅθωνα καὶ ὅτι οὗτος θάττον ἢ βράδιον θὰ ἀναγκασθῆ νὰ ἐμπιστευθῆ ἑαυτὸν καὶ τὴν τύχην τῆς βασιλείας του μόνον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν. Πληροφοροῦμαι ὅτι αἱ ἀντιβασιλεῖς εἶναι διαπρεπέστατοι ἄνδρες τῆς Βαυαρίας καὶ ὅτι ἡ μέριμνα αὐτῶν δὲν θὰ στραφῆ τοῦ ἀρχικοῦ καὶ ἠθικοῦ σκοποῦ της, τοῦ ἀγαθοῦ τῆς χώρας.

Τὴν Βασιλικὴν ἀκολουθίαν, ἣτις ἔμελλε ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπετέλεσαν πλὴν τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Βαυαροῦ διδασκάλου του, ὅστις παρ' αὐτῷ ἤδη κατέχει θέσιν ἰδιωτικοῦ καὶ ἀνεπισήμου συμβούλου, οἱ ὑπασπισταὶ του, ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Γερμανός, ὁ Ἕλληνα βοηθός του, δύο ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας καὶ ἐγώ. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν

ισχυρὸς βορρᾶς πνεύσας ἐματαίωσε τὴν ἐκδρομὴν. Ἐγὼ ὁμως ὑπὸ σφοδροῦ διακαιόμενος πόθου νὰ ἴδω ἐπὶ τέλους τὴν Ἀκρόπολιν, ἀνῆλθον ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπομένην, ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἐπισκέψεων τούτων τὰς ἐντυπώσεις μου θέλω συνοψίσει ὑμῖν ἐνταῦθα.

Ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως Ἀθηνῶν μέχρι τῆς Ἀκροπόλεως φέρει ὁδὸς τραχεῖα καὶ ἀνάγτης, ἀλλὰ καὶ γραφικωτάτη. Παρ' αὐτὴν ἐνθεν καὶ ἐνθεν εὐρίσκονται τὰ Τουρκικὰ πρατήρια περιελθόντα ἤδη εἰς Ἑλληνικὰς χεῖρας, διατηροῦντα ὁμως τὴν Ἀνατολικὴν αὐτῶν μορφήν. Μόλις ἀναρριχηθῆ τις ὀλίγον ἐπὶ τῆς ἀνηφορικῆς ταύτης ὁδοῦ βλέπει τὸν Λυκαθηττὸν μὲ τὴν χαρίεσσαν ὄψιν αὐτοῦ, τὴν ἱεράν ὁδὸν τὴν φέρουσαν πρὸς τὸν κῆπον τοῦ Χασεκῆ, τὰ λείψανα τῶν τουρκικῶν τειχῶν τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα ἐκρημνίσθησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἔτι δ' ἀνωτέρω ἀποκαλύπτεται ὁ λόφος τοῦ Φιλοπάππου καὶ ὀπίσθεν αὐτοῦ ἡ θάλασσα τοῦ Φαλήρου. Ἡ Ἀκρόπολις δὲ φαίνεται εἰσέτι κεκαλυμμένη ὑπὸ σωρῶν ἀθλίων οἰκίσκων, οἵτινες ἐχρησίμευσον εἰς τοὺς Τούρκους φύλακας καὶ ὑπὸ σωρῶν χωμάτων, ἅτινα ἐκάλυψαν τὸν ἀπορροῶγα βράχον.

Ἐπὶ τέλους, εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς ὁδοῦ, ὁ ἐπισκέπτης ἀποκαλύπτει τὰ παχέα πολεμικὰ τείχη, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην βᾶσιν τῆς πολεμικῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἱεροῦ βράχου. Ἀπὸ τῶν βαρέων ὁμως ἀλλὰ συμμετρικωτάτων τειχῶν τούτων μέχρι τοῦ ὕψους σχεδὸν τῶν Προπυλαίων, ὀλόκληρος ὁ χῶρος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πρὸς οἰκοδόμησιν ἀποθηκῶν, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀσυνείδητος χρῆσις πολυτίμων λειψάνων. Εἰς τὸν πρῶτον τοῖχον, τὸν ὁποῖον πρὸ ἐμοῦ ἀπῆντησα, παρετήρησα κατάπληκτος ἐμπεπηγμένην πλάκα ἐνεπίγραφον μετὰ πλαισιώματος θαυμασίων γλυφῶν. Τὸ τεμάχιον τοῦτο βεβαίως εἶχεν ἀποσπασθῆ ἀπὸ τινος τῶν ἐπὶ τοῦ βράχου ἱερῶν, ὡς μ' ἐβεβαίωσε δὲ ὁ Σαβιγνύ, φορτία ὀλόκληρα λίθων κατεβιβάσθησαν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐτεμαχίσθησαν ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς οἰκοδομητικὴ ὕλη διὰ τὰς οἰκίας τῶν Τούρκων. Καὶ ταῦτα, ἐνῶ ὀλίγα βήματα κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως, λόφοι ὀλόκληροι πετρώδους συστάσεως θὰ παρείχον ὑλικὸν καλύτερον καὶ θὰ ἠμπόδιζον τοὺς δράστας ἀπὸ τοιαύτης ἱεροσυλίας.

Ἡ κλιμαξ, ἣτις διὰ μέσου τῶν ἀποθηκῶν ἄγει πρὸς τὰ Προπύλαια, διακόπτεται αἰφνιδίως εἰς τὸ μέσον διὰ πλαγίων τινῶν βαθμίδων, αἵτινες φέρουσιν εἰς παράδοξον κρύπτῃν. Ἡ κρύπτῃ αὕτη, τετράγωνος καὶ μετὰ μαρμαρίνων τοιχωμάτων, κλείεται ὑπὸ σιδηροῦ φράγματος. Ὁ

συνοδευών ἡμᾶς Γερμανὸς ἀρχαιολόγος μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐν τῇ κρύπτῃ ταύτῃ, ἣτις εἶναι κατασκευάσμα τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, φαίνεται ὅτι ἐφυλάττοντο κειμήλια ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ἦδη ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως δεκάς ἐργατῶν καταγίνεται εἰς ἀπελευθέρωσιν τῶν Προπυλαίων ἀπὸ τῶν ἀσφυκτικῶς περιβαλλόντων αὐτὰ ὄγκων χώματος. Ἡ μέχρι τῆς ἐπισκέψεώς μας συντελεσθεῖσα ἐργασία ἀπεκάλυψε τὰς ὠραίας κορυφὰς τῶν στύλων καὶ πρὸ αὐτῶν τὸ ὑπόβαθρον ἀγάλματος, ὅπερ ἀγνοῶ εἰς ποῖον ἀνήκει.

Διὰ μέσου τῶν τουρκικῶν ἀποθηκῶν, αἰτίνας κατακρημνίζονται ἤδη, ὁδὸς πλήρης τεμαχίων τηλεβόλων καὶ ὄγκωδων βομβῶν φέρει πρὸς τὸν Παρθενῶνα. Τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ἰκτίνου ἐσυλήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες μετέβαλλον αὐτὸ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἄλλοτε μὲν εἰς πυριτιδαποθήκην καὶ ἄλλοτε εἰς τζαμίον. Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης χρήσεως διεσώθη ἤδη, ὑψὼν τὴν αἰχμὴν τοῦ ὑπεράνω τοῦ αἰτώματος, μιναρῆς φέρων καταφανῶς τὰ ἴχνη τῆς προηγηθείσης πυρκαϊᾶς. Τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ Παρθενῶνος φέρουσιν εἰσέτι εἰκόνας χριστιανικῆς τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Παρθενῶν εἶχε μεταποιηθῆ εἰς ναὸν τῆς Παναγίας. Μίαν τῶν εἰκόνων τούτων καλύτερον τῶν ἄλλων διατηρηθεῖσαν ἀποκατέστρεψαν οἱ τελευταῖοι Τούρκοι παραδίδοντες τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄνυπολόγιστος εἶναι ἡ καταστροφή, ἣν ὁ χρόνος καὶ αἱ περιπέτειαι καὶ ἡ σύλησις ἐπέφερον ἐπὶ τῶν θαυμασίων μετωπῶν τοῦ ναοῦ. Ὁλόκληρος ἡ σειρά τῶν θαυμασίων γλυφῶν κατεστράφη καὶ τεμάχια τῶν παραστάσεων κείνται κατὰ γῆς, ἐνῶ εἰς τὸν κορμὸν ἀγάλματος ἀρίστης τέχνης ἠριθμησά σημεῖα εἰκοσάδος σφαιρῶν, τὰς ὁποίας διηύθυνον κατὰ τοῦ ἀρχαίου κειμηλίου οἱ Τούρκοι στρατιῶται ἀσκούμενοι εἰς τὰς σκοποβολὰς.

Ἐναντι τοῦ Παρθενῶνος σωρὸς πλάκων καὶ τεμαχίων μαρμάρων δεικνύει τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ὡς κειμένου εἰς τὸ δυτικώτερον σημεῖον τῆς Ἀκροπόλεως, διηυθύνθησαν προχειρότερον καὶ ὀρμητικώτερον ὅλαί αἱ κατὰ τοῦ Ἱεροῦ βράχου ἐνσκήψασαι ἱστορικαὶ καταγίδες. Καὶ τοῦ ναοῦ τούτου τὰ μάρμαρα καταγίνονται ἤδη ἐργάται ν' ἀποκαλύψωσι καὶ ν' ἀποκαθάρωσι, τὴν στιγμὴν δ' ἀκριβῶς, καθ' ἣν μετ' ἐνδιαφέροντος παρηκολούθουν τὴν ἐργασίαν ταύτην, δύο ἐργάται προσεκόμισαν μικρὸν μαρμάρινον ἀγάλματιον ὠραίας τέχνης ἄλλ' ἀκέφαλον.

Εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀκροπόλεως, ἀριστερᾷ τοῦ Παρθενῶνος, ὑψοῦται ὁ κομφὸς ναὸς τοῦ Ἐρεχθείως, μόλις τῶρα ὑπερκείμενος σωροῦ χωμάτων,

τὸν ὁποῖον συνεκέντρωσαν ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι, ἵνα προφυλάξωσι τὴν ἀσθενε-
στέραν πλευρὰν τοῦ φρουρίου. Καὶ ὁ ναὸς αὐτὸς ἐχρησιμοποιεῖτο ἤδη διὰ
τὴν φύλαξιν πυρίτιδος καὶ πολεμεφοδίων, φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἐνταῦθα
πυρκαϊὰ ἐπισυμβᾶσα ἠμαύρωσε τὴν ὠραίαν λευκότητα τῶν μαρμάρων.

Θὰ ἐπιτρέψητε, κύριε κόμη, εἰς ἄνθρωπον, ὅστις οὐδὲ ποιητὴς οὐδὲ
ἀρχαιολόγος εἶναι, νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ξηρὰν ταύτην περιγραφὴν. Σὰς
βεβαιῶ ὅτι δυσπερίγραπτον εἶναι ὅ,τι ἠσθάνθη ἐν εὐρεθείς ἐπὶ τοῦ βράχου
ἐκείνου, ὅστις διεγείρει τόσας ἀναμνήσεις εἰς τὴν ψυχὴν παντός, ὅστις
ἔρριψεν ἔστω καὶ ἐπιπόλαιον βλέμμα εἰς τὸν ὠραῖον ἀρχαῖον κόσμον.
Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἐκείνων ἠσθανόμην ἤδη ἐπιστρέφοντας τοὺς φυγαδευ-
θέντας θεοὺς καὶ μεθ' ὅλην τὴν πενιχρότητα καὶ τὴν ἐρημίαν, ἣτις
ἠπλοῦτο περὶ ἐμέ, ἐνόμισα πρὸς στιγμὴν ὅτι ἔβλεπον ἀνερχομένην πρὸς
τὴν Ἀκρόπολιν τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων καὶ ὅτι ἤκουον τὰ μάρ-
μαρα πληττόμενα ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν ταύρων τῶν ἀγομένων πρὸς
σφαγὴν

Ἀθήναι τῆ 11 Δεκεμβρίου 1834.

THOMAS ABBET-GRASSET